

Rafał Wolski

Ziemie północno-wschodnie w działaniach militarnych i dyplomatycznych w latach 1914-1946

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 438-440

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rafał Wolski

Ziemie północno-wschodnie w działaniach militarnych i dyplomatycznych w latach 1914—1946

Znaczeniu operacji wojennych na terenach położonych między dolną Wisłą a Niemnem poświęcono obfitą literaturę. „Brakuje jednak w polskiej historiografii wojskowej całościowego, zwartego opracowania przedstawiającego w sposób kompleksowy działania militarne i dyplomatyczne” w XX w. na tym terenie, napisali organizatorzy sympozjum historyczno-wojskowego przygotowanego przez 1 Mazurską Brygadę Artylerii im. gen. Józefa Bema, Oddział Oświatowo-Wychowawczy Dowództwa Warszawskiego Okręgu Wojskowego, Kuratorium Oświaty w Suwałkach i Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Seminarium odbyło się w Węgorzewie i Ogonkach w dniach 5—7 czerwca 1995 r., a jego celem było przygotowanie „nowego spojrzenia” na wspomnianą problematykę, a także uświadomienie potrzeb badawczych w materii historii militarnej północno-wschodniej części Polski.

Sympozjum zostało otwarte przez przedstawiciela Oddziału Oświatowo-Wychowawczego Dowództwa Warszawskiego Okręgu Wojskowego, płk. Kazimierza Białka i dr. Zygmunta Zalewskiego, kuratora oświaty z Suwałk. Pierwszego dnia obrady toczyły się w siedzibie węgorszewskiego garnizonu, a oprócz uczestników sympozjum przysłuchiwali się im mieszkańcy miasta, kombatancki i młodzież licealna. Pierwszy referat, odczytany w zastępstwie nieobecnego dr. Norberta Kasparka (Instytut Historii WSP w Olsztynie), dotyczył miejsca Prus Wschodnich w polskich planach wojskowych od insurekcji kościuszkowskiej do powstania styczniowego. Z kolei płk dr Stefan Chojnecki mówił o strategiczno-operacyjnych aspektach kampanii w Prusach Wschodnich w sierpniu 1914 r., w tym zwłaszcza o bitwach pod Gąbinem i Tannenbergiem. Referat płk. prof. dr. hab. Lecha Wyszczelskiego poświęcony był polsko-litewskiemu konfliktowi zbrojnemu o Suwalszczyznę w 1920 r.; referat przedstawił pokrótce także dalszy przebieg procesu kształtowania granicy polsko-litewskiej w latach 1920—1923, akcentując zwłaszcza jego miejsce na tle całości antagonizmu litewsko-polskiego w okresie międzywojennym. Prof. dr hab. Małgorzata Szostakowska (WSP Olsztyn) zaprezentowała bogato ilustrowany cytatami i reprodukcjami źródeł wykład „Prusy Wschodnie w koncepcjach wojskowych i polityczno-gospodarczych Stanisława Srokowskiego”. Prof. Szostakowska podkreśliła zarówno działalność Srokowskiego w służbie dyplomatycznej RP, jak i jego późniejsze prace naukowe poświęcone Prusom Wschodnim. W plastycznym i zawierającym szereg analogii do współczesnej sytuacji referacie płk prof. dr hab. Kazimierz Pindel omówił miejsce ziem północno-wschodnich w planowaniu obronnym II Rzeczypospolitej i wojnie 1939 r. Ożywiona dyskusja, jaka wywiązała się po jego wystąpieniu, świadczy o potrzebie pogłębienia badań nad najnowszą historią wojskową obszaru b. Prus Wschodnich oraz o dużym zainteresowaniu tą problematyką. Ostatnie wystąpienie pierwszego dnia stanowił koreferat płk. dr. hab. Wiesława Wróblewskiego i dr. Zygmunta Zalewskiego

„Przełamanie niemieckiej obrony w Prusach Wschodnich w 1945 r. przez wojska 2 i 3 Frontu Białoruskiego”.

Po południu 5 czerwca uczestnicy seminarium wzięli udział w rejsie po jeziorach Mamry, Przyszań, Bodma i Świącajty, podczas którego mjr dr Wiesław Bolesław Łach przedstawił hydrograficzne i geograficzne środowisko okolic Węgorzewa ze szczególnym uwzględnieniem wojskowych aspektów jego historii. Ponadto zwiedzano odrestaurowany niedawno cmentarz wojenny z kampanii lat 1914—1915 na wzgórzu Jägerhöhe nad jeziorem Świącajty koło Węgorzewa.

We wtorek, 6 czerwca 1995 r., podczas podróży historyczno-wojskowej statkiem Żeglugi Mazurskiej z Giżycka do Mikołajek gościom sympozjum zaprezentowana została charakterystyka sieci wodnej Wielkich Jezior Mazurskich i jej wpływ na działania wojenne podczas obu wojen światowych. Po powrocie z Mikołajek, tego samego dnia, odbyła się wycieczka autokarowa przez Ogonki, Harsz, Most Sztynorcki do stanowisk dowodzenia III Rzeszy, położonych w okolicy jeziora Mamry: siedziby ministra spraw zagranicznych von Ribbentropa w Sztynorcie (dawnym majątku hr. Heinricha Lehndorffa, straconego za udział w spisku 20 lipca 1944 r.) oraz kompleksu bunkrów „Quelle” i „Fritz” w Lesie Mamerskim, gdzie w latach II wojny światowej znajdowały się siedziby Głównego Dowództwa Wojsk Lądowych (OKH) i Głównego Kwatermistrzostwa Wehrmachtu. Uczestnicy seminarium zapoznali się również z nie ukończoną nigdy inwestycją hydrokomunikacyjną — Kanałem Mazurskim, który miał połączyć Wielkie Jeziora z dorzeczem Pregoly; zwiedzano m.in. jedyną dobrze zachowaną po polskiej stronie śluzę Guja, położoną poniżej jeziora Rydzówka.

Ostatniego dnia obradowano w ośrodku wypoczynkowym Kuratorium Oświaty w Ogonkach koło Węgorzewa. Mjr dr Wiesław Bolesław Łach mówił o przebiegu bitwy zimowej na Mazurach w dniach 6—21 lutego 1915 r. Odczytany pod nieobecność autora referat mjr. dr. Dariusza Radziwiłowicza „Legenda Tannenbergu i Grunwaldu w polskiej i niemieckiej publicystyce okresu międzywojennego” nakreślił interesujący a mało zbadany problem analogii między tworzeniem legend bitew z lat 1410 i 1914 po obu stronach ówczesnego kordonu; w dyskusji mgr Rafał Wolski (OBN Olsztyn) wskazał na niektóre aspekty genezy pomnika bitwy tannenberskiej pod Olsztynkiem. Miejsce Prus Wschodnich w koncepcjach polskiego państwa podziemnego w latach II wojny światowej było przedmiotem obszernego wystąpienia prof. dr. hab. Tadeusza Filipkowskiego z Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Rozwój politycznej atmosfery wokół Prus Wschodnich w ostatnich miesiącach II wojny światowej oraz tworzenie administracji polskiej w tej części Ziemi Nowych stanowiły temat referatu „Od Prus Wschodnich do województwa olsztyńskiego”, który wygłosił mgr Tadeusz Baryła (OBN Olsztyn). Zamykający sympozjum wykład „Tradycje jednostek Wojska Polskiego stacjonujących na ziemiach północno-wschodnich”, przygotowany przez ppłk. mgr. Tadeusza Krząstka, szefa Wydziału Tradycji Oręża Polskiego Departamentu Stosunków Społecznych MON, akcentował rolę nawiązywania do polskich tradycji wojskowych sprzed 1945 r. dla tworzenia nowej świadomości odnowionego Wojska Polskiego w III Rzeczypospolitej.

Bogaty i zróżnicowany program węgorzewskiego sympozjum świadczy, jak zgodnie uznali uczestnicy spotkania, o potrzebie kontynuowania badań problematyki historyczno-wojskowej odnoszącej się do Polski północno-wschodniej. Impuls w tym kierunku ma dać kolejne seminarium poświęcone tej tematyce, które planowane jest przez tych samych organizatorów na późną wiosnę 1996 r. w Augustowie.

Teksty większości referatów tegorocznej sesji z Węgorzewa zostały przez Dowództwo Warszawskiego Okręgu Wojskowego opublikowane w postaci skryptu — *Ziemia północno-wschodnie w działaniach militarnych i dyplomatycznych w latach 1914—1946*.

Materiały z sympozjum zorganizowanego przez 1 Mazurską Brygadę Artylerii, Oddział Oświatowo-Wychowawczy WOW, Kuratorium Oświaty w Suwałkach, Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie, 05—07.06.1995 r., Warszawa 1995, Dowództwo Warszawskiego Okręgu Wojskowego, Oddział Oświatowo-Wychowawczy, ss. 121, mapy i wykresy w tekście.